

Finanšu ministrija

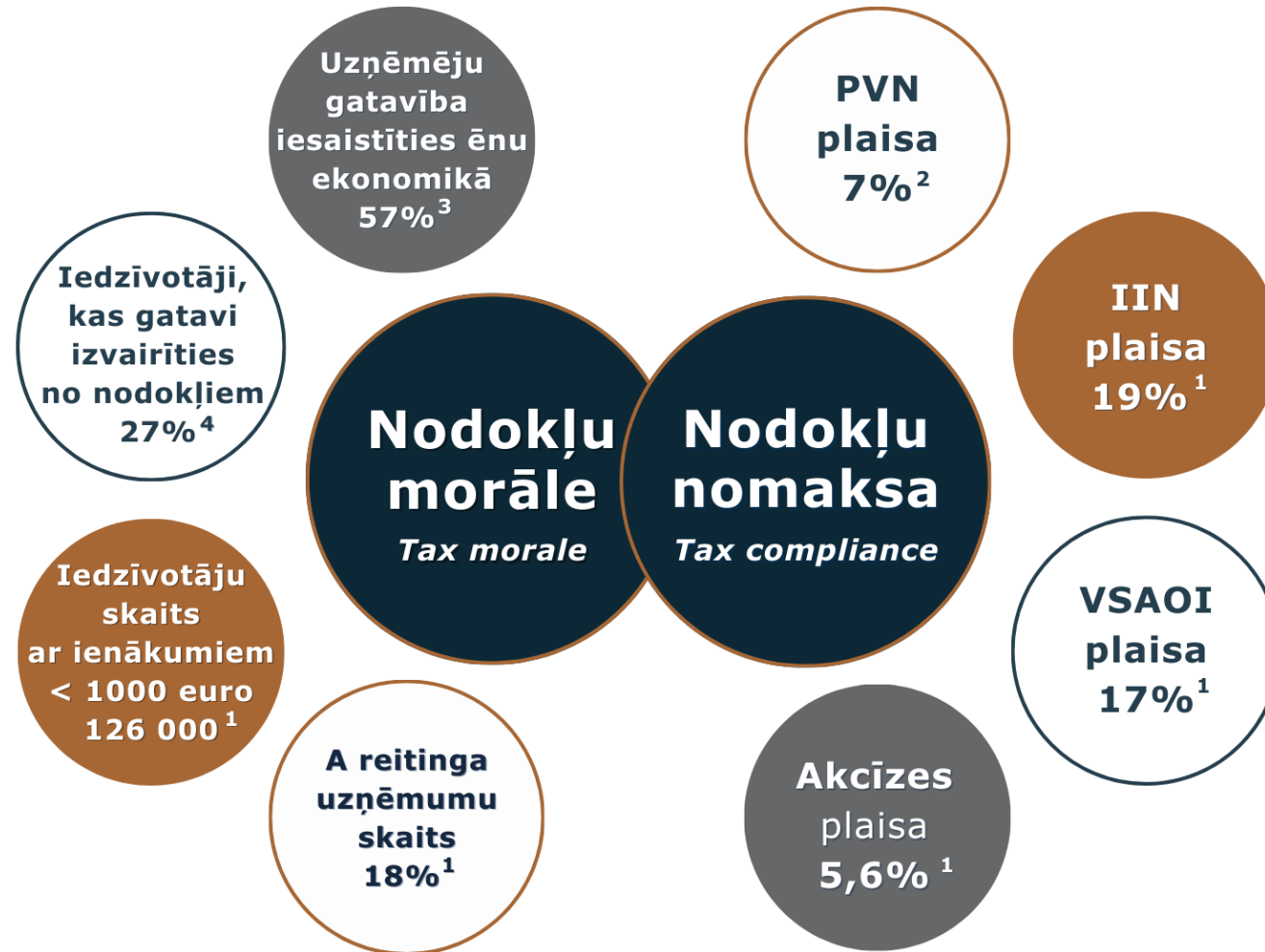

Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāns 2024.-2027.gadam

Finanšu ministrija

Ēnu ekonomika ir kompleksss fenomens

Datu avots:

[1] VID

[2] EK

[3] prof. A.Sauka

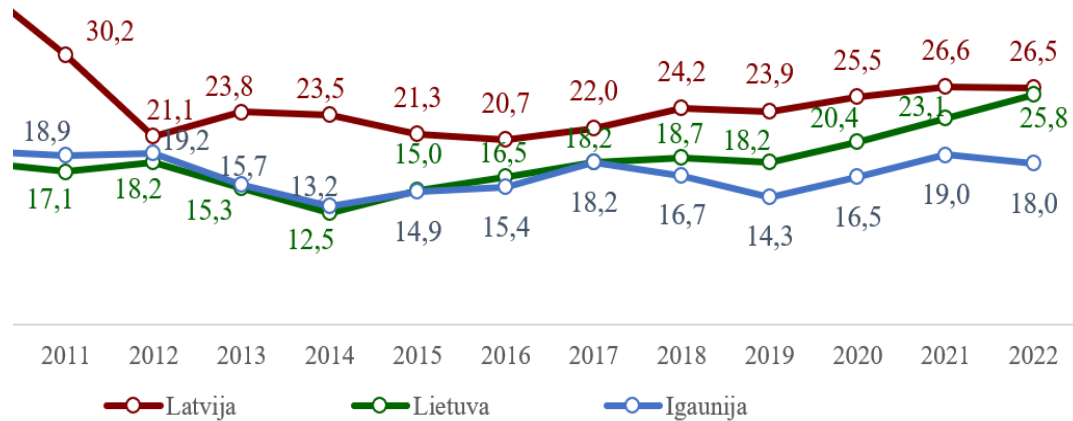
[4] SKDS pētījums

Finanšu ministrija

Ēnu ekonomika ir relatīvs lielums

Ēnu ekonomikas īpatsvars Baltijas valstīs 2009.–2022. gadā (% no IKP), prof. A.Sauka

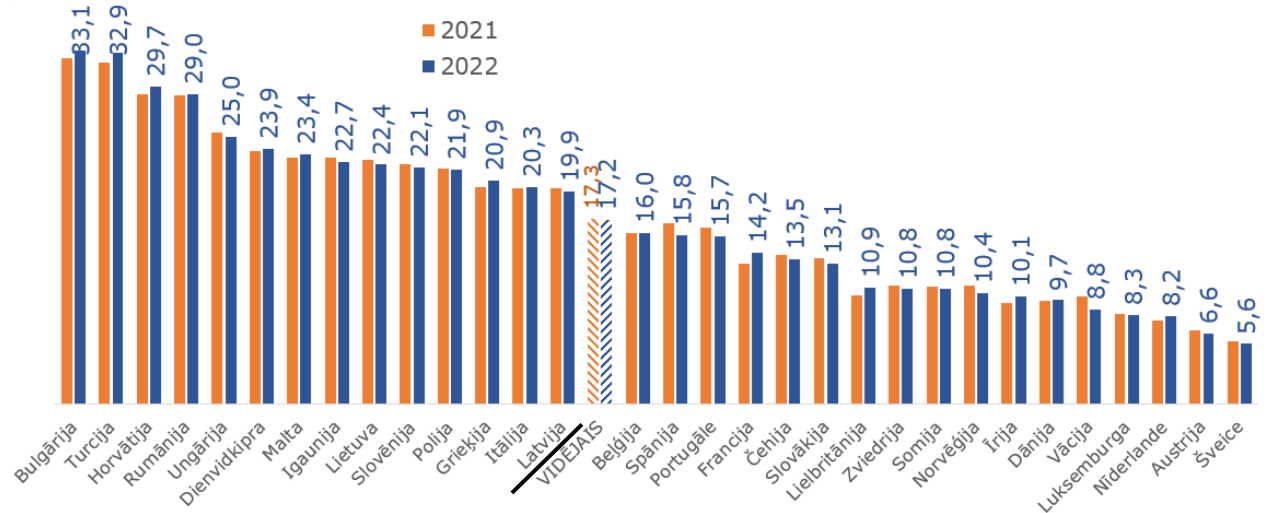

Prof. Sauka, Baltijas valstis:¹

LV – 26,5 %
 EE – 18,0 %
 LT – 25,8 %

Pēc F.Šneidera pētījuma datiem Eiropas valstu vidējais ēnu ekonomikas īpatsvars pakāpeniski samazinās

Prof. Šneiders, Baltijas valstis: ²

LV – 19,9%
 EE – 22,7 %
 LT – 22,4%
 ES vidējais – 17,2 %

¹ https://www.ltrk.lv/sites/default/files/inline-files/Enu_ekonomikas_Indekss_Baltijas_valstis_2009-2022_0.pdf

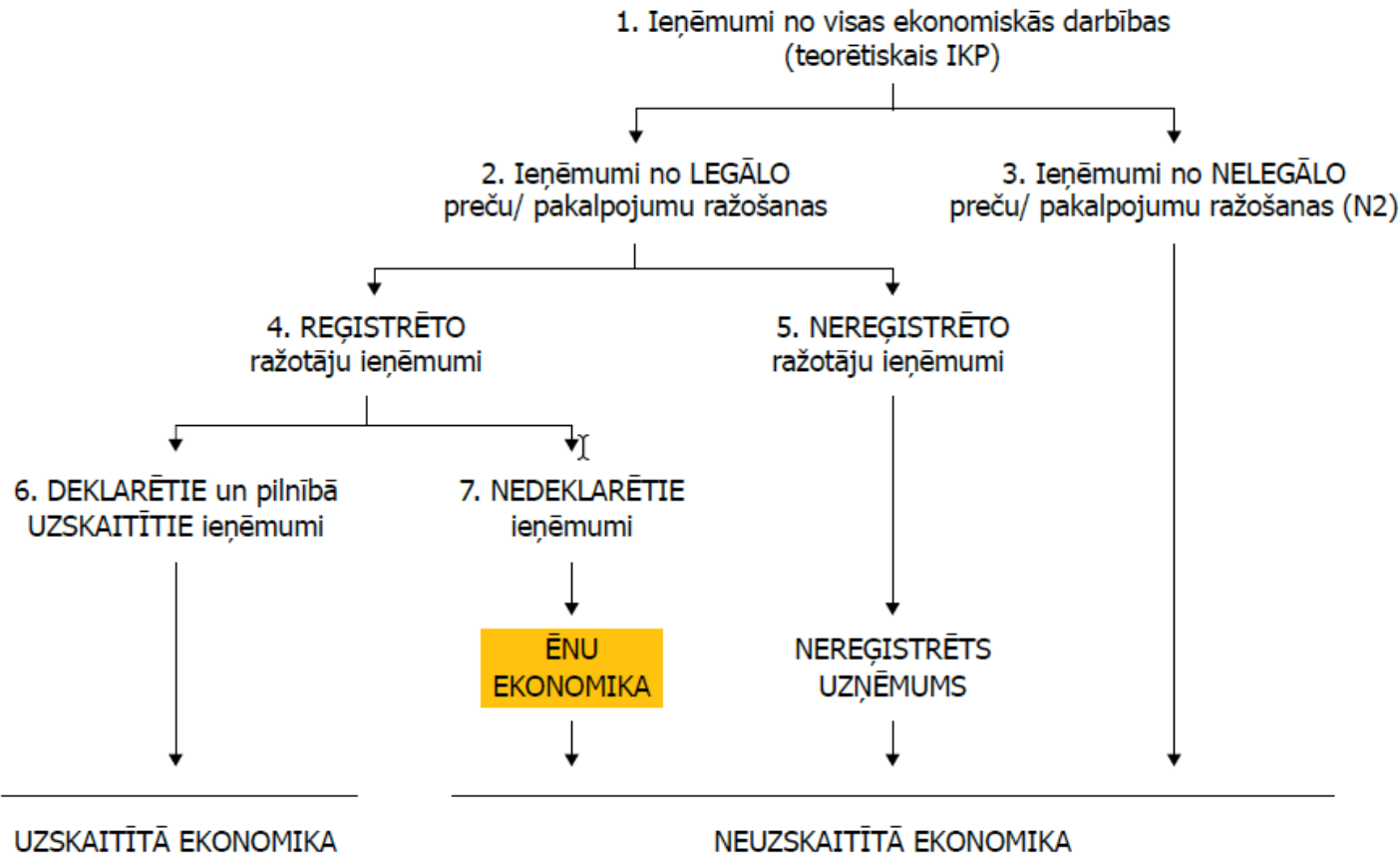
² https://www.researchgate.net/publication/361775720_New_COVID-related_results_for_estimating_the_shadow_economy_in_the_global_economy_in_2021_and_2022

Finanšu ministrija

Neformālā ekonomika un IKP

Uzskaitītās un neuzskaitītās IKP komponentes

Ēnu ekonomikas galvenās komponentes

- Ienākumu neuzrādīšana (peļņa)
- Darbinieku skaita neuzrādīšana
- Aplokšņu algas
- Procenti no ienākumiem, kas tiek maksāti lai «nokārtotu lietas»: kukuļošana
- Procenti no līguma summas, kas tiek maksāta, lai nodrošinātu valsts pasūtījumus: korupcija

Datu avots: prof. A.Saukas 2021.gada pētījums

Finanšu ministrija

Ēnu ekonomikas ierobežošanas indikatīvie uzdevumi

- 10%*

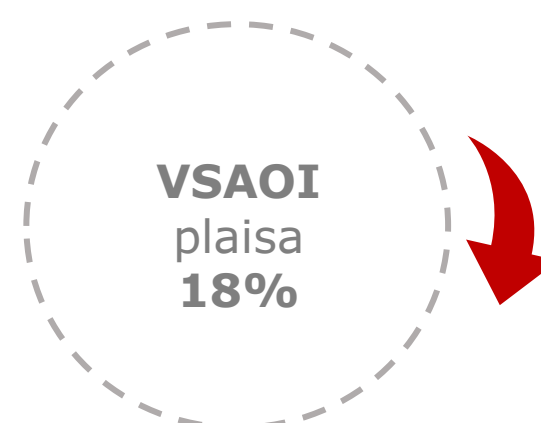
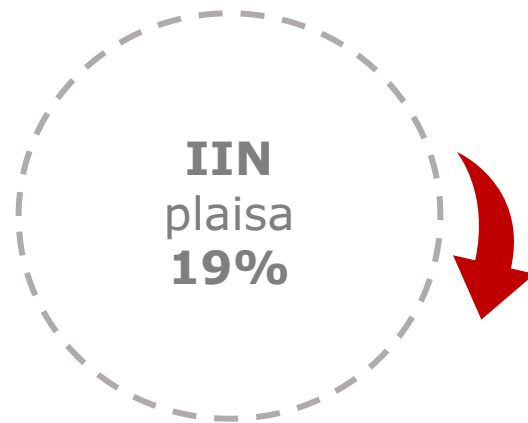
- 5%*

- 10%*

+ 5%*

Izvirzāmais mērķis:

- 25%

- 25%

* Indikatīvie mērķi

** 2020.gada VID dati

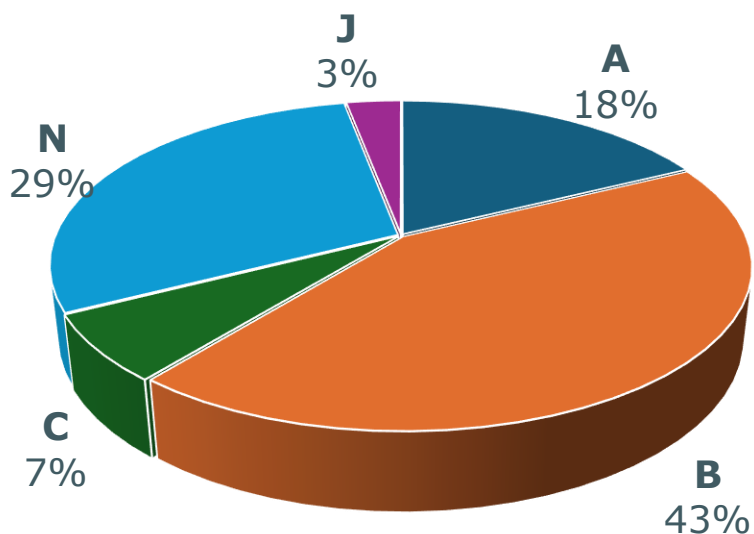

Finanšu ministrija

Ēnu ekonomikas ierobežošanas indikatīvie uzdevumi

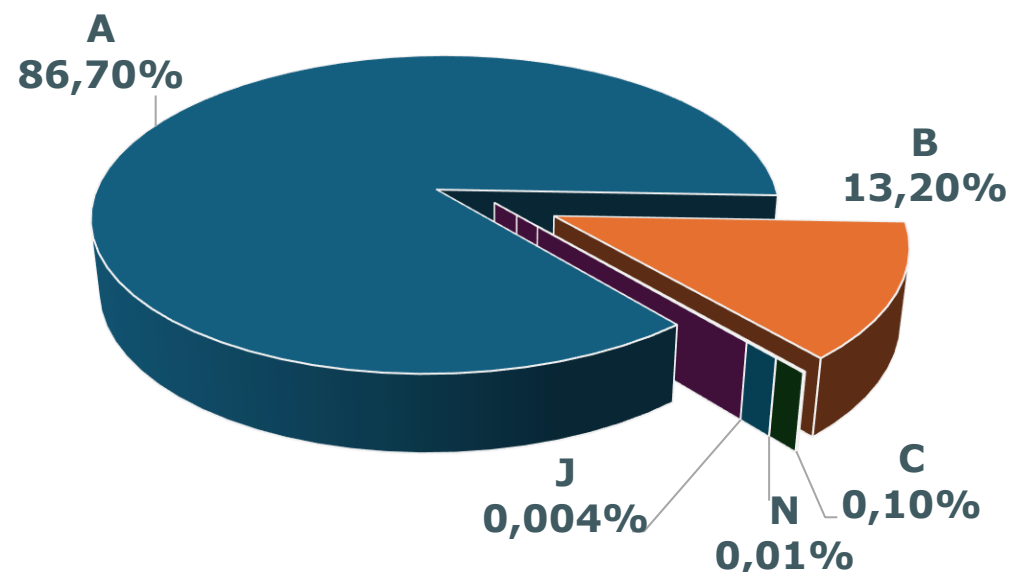
A reitinga uzņēmumu skaita pieaugums par 5%

Uzņēmumu skaita sadalījums
pēc reitinga, **137 tūkst.***

Reitings	Uzņēmumu skaits	Nodokļu ieņēmumi, %
A	24 219	86,7
B	59 238	13,2
C	9 194	0,1
N	40 482	0,01
J	4 057	0,004

Nodokļu ieņēmumi sadalījumā par
reitinga grupām.

A – laba saistību izpilde; **B** – jāuzlabo saistību izpilde; **C** – pārkāpumi saistību izpilde;
N – neaktīvs nodokļu maksātājs; **J** – jauns nodokļu maksātājs

Finanšu ministrija

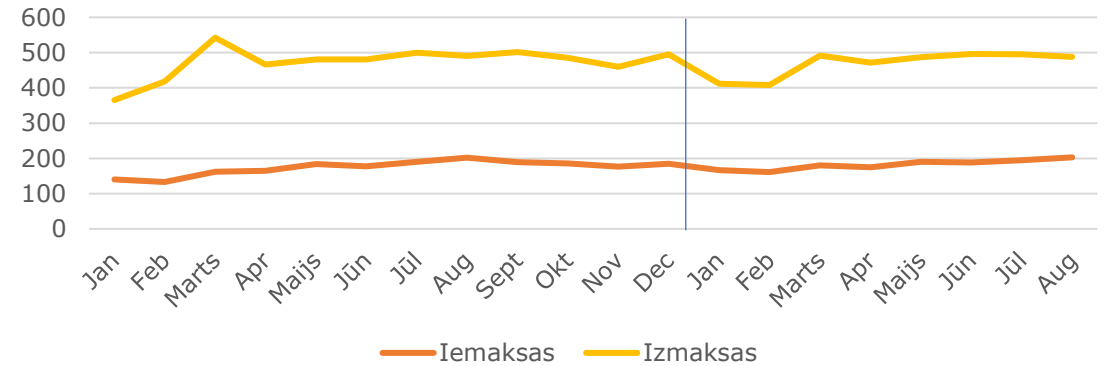
Ēnu ekonomikas ierobežošanai jāveic papildus padziļināti pētījumi par skaidras naudas apriti

«Aplokšņu algu» apjoma samazinājums par 25%

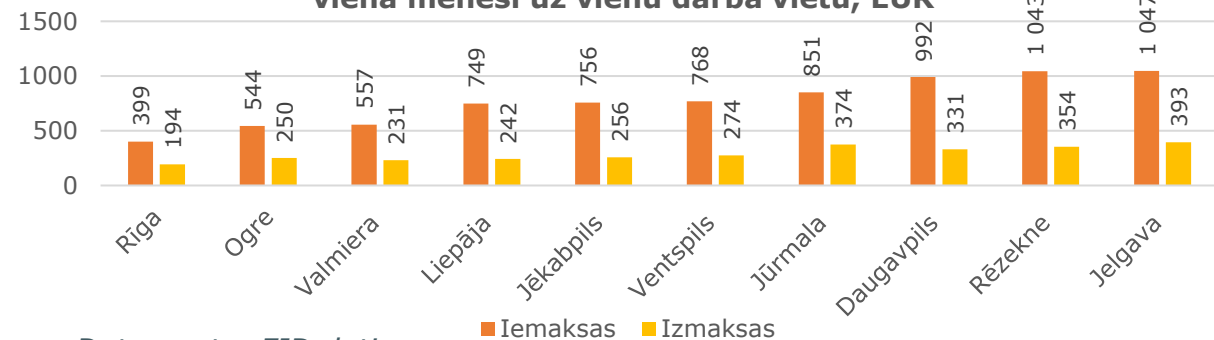
- Noteikt par primāro algas izmaksas veidu bezskaidras naudas maksājumu
- Darba devējam informēt VID par faktu, ka darbiniekam darba alga tiek izmaksāta skaidrā naudā
- Ziņošana par skaidras naudas iemaksām un izmaksām bankomātos
- Turpināt diskusijas par netieša nodokļu aprēķina pieeju
- Skaidras naudas plūsmas monitorings
- Bezskaidras naudas norēķinu veicināšana
- Rasts risinājums parādniekus atgriezt legālajā darba tirgū, samazinot subjektu skaitu, kas darbojas ēnu ekonomikā

Iedzīvotāji gada laikā skaidrā naudā bankomātos izņem 5,6 miljrd. euro, iemaksā 2,4 miljrd. euro

Skaidras naudas iemaksas un izmaksas kredītiestādēs, milj. EUR

Vidējais skaidras naudas darījumu apjoms kredītiestādēs vienā mēnesī uz vienu darba vietu, EUR

Datu avots: FID dati

Finanšu ministrija

Ēnu ekonomikas ierobežošanas pasākumi

**Nodokļu
morāle**

Tax morale

**Nodokļu
nomaksa**

Tax compliance

- **Administratīvā sloga mazināšana A reitinga uzņēmumiem:**
 - **Priekšrocība publiskajos iepirkumos**
- **Uzraudzības fokusēšana uz zemāka reitinga uzņēmumiem**
- **Atbalsta risinājumi nodokļu nemaksātāju grupām (ilgstošie parādnieki, t.sk. uzturlīdzekļu nemaksātāji)**
- **“Mazās uzņēmējdarbības” nodokļu risinājumi**
- **Ģenerālvienošanās atbalsta mehānismi**
- **Datu publicēšana par samaksāto nodokļu kopsummām**
- **Informatīvās kampaņas**
- **Vispārējās deklarēšanās principa attīstība**

- **E-rēķina ieviešana**
- **Datu apmaiņas uzlabošana starp valsts un pašvaldību iestādēm (DAGR)**
- **Obligāto POS termināļu ieviešana, sākot ar 50 tūkst. apgrozījumu**
- **Uzņēmumu ar ilgstošu negatīva pašu kapitālu darbības ierobežošana**
- **“Mazās uzņēmējdarbības” nodokļu risinājumi**
- **Risinājumi būvniecības, veselības, mazumtirdzniecības u.c. nozarēs:**
EDLUS sliekšņa pazemināšana, informācija par būvniecības izmaksām un finansēšanas avotu, ierobežojums būvēt pašu spēkiem, e-kvīts, tele medicīnas pakalpojumu sniedzēju izdalīšana Ārstniecības iestāžu reģistrā.).

Finanšu ministrija

Ēnu ekonomikas ierobežošanas principi

- **Partnerība** ar nodokļu maksātājiem, sociālajiem partneriem, nozaru asociācijām.
- **Efektīva datu izmantošana:** VID digitālā transformācija, pētījumi, analītiskie rīki un modeļi, ģeneratīvais AI.
- **Caurskatāmība:** maksimāla datu publiskošana.
- **Risku vadībā balstīta pieeja:**
 - administratīvā **sloga mazināšana** zema riska nodokļu maksātājiem;
 - **uzraudzības fokusa** novirzīšana uz augstāka riska nodokļu maksātājiem;
 - risinājumi «ilgstoši iesaldētām» nodokļu nemaksātāju grupām.
- **Sabiedrības izpratnes maiņa** par ēnu ekonomikas negatīvajām ietekmēm.
- **Sistēmiska un ilgtspējīga pieeja:** ēnu ekonomikas dalībnieku profilēšana, iemeslu dalībai ēnu ekonomikā analīze, fenomenu monitorings.

Finanšu ministrija

Nākamie soļi

Valsts ieņēmumu dienesta reforma:

- Digitālā transformācija;
- Klientu orientēta pakalpojuma dizaina attīstība;
- Datu caurskatāmība.

Prioritāro nozaru padziļināta vērtēšana:

- Būvniecība, taksometri, mazumtirdzniecība, transportlīdzekļu tirdzniecība, transportlīdzekļu loģistikas pakalpojumi, mežsaimniecība u.c.

Padziļināta sadarbība ar tiesībsargājošo institūciju analītiskajām vienībām:

- Skaidras naudas iemaksas/izmaksas, reģionāls aspekts, skaidras naudas ieviešana no ārvalstīm;
- Latvijas nodokļu maksātāju konti ārvalstu kredītiestādēs.

Finanšu ministrija

Ēnu ekonomikas ierobežošana specifiskajās nozarēs

TOP 10 nozares ar augstiem nodokļu saistību neizpildes riskiem:

TOP 10 nozares 2020.gadā	VSAOI un IIN plaisa kopā, milj. €	Nedeklarēto darba ienākumu īpatsvars, %
[47] Mazumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	93	21
[49] Sauszemes transports un cauruļvadu transports	73	34
[46] Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	53	16
[45] Automobiļu un motociklu vairumtirdzniecība, mazumtirdzniecība un remonts	30	29
[43] Specializētie būvdarbi	30	23
[68] Operācijas ar nekustamo īpašumu	29	30
[01] Augkopība un lopkopība, medniecība un saistītas palīgdarbības	26	23
[56] Ēdināšanas pakalpojumi	21	24
[52] Uzglabāšanas un transporta palīgdarbības	19	15
[86] Veselības aizsardzība	13	11

Nozaru organizācijas, kas ir nākušas ar iniciatīvu kopīgi meklēt risinājumus ēnu ekonomikas mazināšanai:

- Latvija Auto tirgotāju asociācija;
- Latvijas interaktīvo azartspēļu biedrība (LIAB);
- Latvijas Būvniecības nozares arodbiedrība (LBNA);
- Latvijas Būvuzņēmēju apvienība (LBA);
- Latvijas nekustamo īpašumu darījumu asociācija (LANĪDA);
- Bezdūmu nozares asociācija;
- Latvijas tirgotāju asociācija;
- Latvijas ēdinātāju apvienība;
- biedrība Auto Asociācija;
- biedrība "Veselības aprūpes un darba devēju asociācija" (VADDA);
- Latvijas augļu un dārzeņu tirgotāju asociācija;
- Bolt Latvijas birojs.

Datu avots: VID dati

Finanšu ministrija

Liels paldies par sadarbību, iesaisti un ieguldījumu, sniedzot priekšlikumus ēnu plāna pasākumiem EM, VM, VARAM, IeM, SM, IZM, LM, VID, LB, LDDK, LTRK, Ārvalstu investoru padomes Latvijā, KNAB, kā arī vairāk nekā 30 nozaru asociācijām, biedrībām un citām nevalstiskajām organizācijām. Sevišķi pateicamies Valsts pētījumu programmas zinātniekiem un pētniekiem, kuri sniedza rīcībpolitikas rekomendācijas, ieteikumus un konsultācijas plāna projekta sekmīgai izstrādei.